

italijanstva. In kako po ceni se meče dan na dan z naravnimi izdajicami, bodisi na Goriškem, bodisi na Kranjskem. Vsako sredstvo je dobro, pravijo, v dosego namenov. Težko stališče bi bil imel učitelj-poslanec, ako bi ga bila laška javnost proglasila kot izdajico italijanstva. V tem pogledu so Lahi hujši kakor Slovenci.

In Falconer ni hotel ugrizniti v kislo jabolko. V laškem klubu je stavil pogoj: ali se reši učiteljsko vprašanje brez deželne šolske zaloge, drugače glasujem s Slovenci za deželni šol. zalog.

Z njegovega stališča dobra poteza. Pokazalo pa se je, da so stari politiki večji lisjaki nego poštenjak učitelj-poslanec. Deželni glavar dr. Pajer je star lisjak in rešil je svojo stranko iz nastavljene pasti.

Sestavili so tak zakonski načrt vlanskem zasedanju, da ni obveljal niti deželni šol. zalog, niti se zvišajo doklade na izravne davke za sedanje okrajne šol. zaloge ampak da se izvrši izboljšanje iz davščin (20%) na užitnino za posamezne okraje, t. j. učiteljsko vprašanje se ne reši, ker vlada ne predloži v sankcijo takega pokritja, ker je proti postavi, ker okraji nimajo pravice do doklad na užitnino. Laški politiki-lisjaki, ki so nasprotni izboljšanju, so zvodili učitelja-laškega poslanca, da ni glasoval s Slovenci za deželni šolski zalog. Tako postopanje je vse drugačno, le pošteno ni. In res, zakonski načrt o izboljšanju ni bil predložen v sankcijo in učiteljstvo ni dobilo izboljšanja.

Minilo je leto, deželni zbor je bil zopet sklican in naše vprašanje je bilo zopet na dnevnem redu. Stara igra se je imela pričeti iznova. In doigrala se je — po starem. Lisjaki so zopet zmagali.*)

Regulacija učiteljskih plač v deželnem zboru goriškem.

(Konec.)

Še pozimi 1902. je bil odkritosrčen prijatelj učiteljstva izmed italijanskih poslancev sedaj ubegli dr. G. Luzzatto. Obljubil je na shodu učiteljstva svojo pomoč. Pred vstopom v sejo dne 2. januarja 1903. pa je tudi on izjavil, da je vezan po klubovem sklepu v interesu italijanske stranke, da bo glasoval za pridržek. Dr. Gregorčič in klerikalni drugovi so bili principijalno nasprotni in so celo od napredne skupine pričakovali, da se zakon onemogoči, če ne drugače, z abstinenco. Zastopnika Krasa, dasi napredna, sta bila po volilcih siljena glasovati zoper. Tako je moglo učiteljstvo pri vstopu v sejo januarja 1903. od 21 poslancev šteti le na moj glas.

Zakon pa, kakor se je predlagal, je bil nemogoča stvar, ker so se sprejela določila, ki so proti zdravi administrativni politiki in katerih vlada na noben način ne bi mogla sprejeti. Sprejem zakona je bil poleg tega odvisen od zagotovitve vladne podpore. V imenu italijanskih poslancev je predlagal dr. Verzeznassi v to svrhu sledeče: »Zakon stopi v moč, ko bo potrjen zakon glede šolske takse na zapuščine, sprejet v seji 27. julija 1902. in brž ko bo zagotovila visoka vlada c. kr. okrajnim šolskim svetom skupno podporo 60.000 K na leto, ki bi se razmerno porabila za posamezne šolske zaloge,

*) Kakor zatrjuje dr. Tuma koncem svojega članka »Regulacija učiteljskih plač v deželnem zboru goriškem,« se je posrečilo tržiškemu namestniku vendar izposlovati, da bo zakon sankcioniran. Kdor hoče — ta more!

Uredn.

in brž ko visoka vlada dovoli, da se normalni šolski zalog združi s pokojninskim zalogo za učitelje na ljudskih šolah.« Dr. Gregorčič je prijel na ta predlog prvi za besedo in doslovno izjavil: »Stavil se je dodatni predlog in s tem, kar je predlagal dr. Verzeznassi, moram reči, se ujemam.« Po 11¹/₂ ur trajajoči debati, katero sem provzročil in razvnel jaz, so prišli gospodje iz ravnotežja. Prejasno se je ob debati pokazala neodkritosrčnost proti učiteljstvu. Ko se je jasno pokazalo, da se tak zakon ne more potrditi po vladi, bil je klerikalni poslanec italijanski msgr. Faidutti prvi, ki je proti koncu debate kratko izjavil: »Ne morem torej glasovati za junktim, ker bi se s tem zanikalo najvišje potrjenje.« In za njim šele se je osvestil dr. G. Luzzatto, ki je poprej slovesno obljubil učiteljstvu, da bo zanj, in je potem v klubu obečal glasovati za junktim, končno vsled debate takorekoč pritisnjen na steno in izjavil, da mora biti proti vsakemu pridržku. Osupel po nepričakovanem odporu gg. Faidutti in dr. Luzzatto je Verzeznassi ves zmeden odtegnil svoj predlog glede junktima, in zakon je bil v moje največje presenečenje enoglasno sprejet, seveda še vedno v nemogoči obliki.

Prišlo je seveda do tega, do česar je moralo priti: vlada je odrekla potrditev vsled stilizacije §§ 10 in 16, katera sta si arogirala nadzorstvo deželne odbora nad deželnim šolskim svetom pri upokojevanju učiteljev, t. j. pri zgolj administrativni stvari.

Naše slovensko učiteljstvo se gotovo spominja boja nižjeavstrijskih učiteljev proti Luegerjevemu projektu, vezati imenovanje in nadziranje učiteljev na deželni odbor, oziroma na klerikalno stranko. Učiteljstvo je takrat poudarjalo vseh potrebo svobodnega postopanja deželne šolske sveta. Vpliv deželne zbor goriškega zaradi narodnostnih razmer bi gotovo ne vplival ugodno na neodvisnost slovenskega učitelja na Goriškem, ako bi imel pri tem deželni odbor goriški zadnjo besedo.

Načrt zakona je ležal potem do jeseni 1904. deloma pri vladi, deloma nepotrjen pri deželnem odboru goriškem in se je potem v premenjeni obliki in sicer tako, kakor ga je precizirala vlada, predložil zopet meseca novembra 1904. Gibanje učiteljstva je naraslo takrat do tako krepkih pojavov, da se od l. 1902. dalje, ko se je to gibanje v celi svoji energiji prvič pojavilo, nihče izmed deželnih poslancev ni upal resno postaviti se v bran ali vsaj ne kazati javno nasprotstva. Ali vkljub temu, da je italijanski list »Il Gazzettino popolare« 25. septembra 1904. pisal: »La mancanza di danaro è una scusa sciocca, addirittura puerile,*) so bili vendar poslanci slovenske klerikalne stranke vezani na svoje kmetiške volilce in so iskali način pokritja, ne da bi bilo treba seči po zvišanju izravnih davkov. Italijanski poslanci pa ali takorekoč zastopniki furlanskega veleposestva, so bili z ozirom na to, da bi breme na izravnih davkih zadevalo posebno le-to iz različnih pretvez na finančne težkoče proti zvišanju izravnih davkov. Iz namišljenih nacionalnih motivov pa so bili proti ustanovitvi deželne šolske zaloge. Ustanovitev deželne šolske zaloge bi spravila takoj iz sveta vprašanje po pokritju učiteljskih plač. Odkar so slovenski poslanci l. 1899. in 1900, kakor jim Italijani očitajo, nekako za hrbtom in skrajno nerodno prišli s predlogom zaradi ustanovitve deželne šolske zaloge in je pri tem pokazala tudi vlada precej odločno voljo, ta zalog po položaju izsiliti, so porabili Italijani ta neprevidni način postopanja v veliko narodno manifestacijo in so v to svrhu razkričali, da bi bila ustano-

*) Pomanjkanje denarja je bedast izgovor, naravnost otročji.

vitev deželnega šolskega zaloga pogin financ mesta goriškega. V zasedanju meseca novembra 1904 torej ni šel boj več za zakon sam, marveč le za pokritje. Italijani so odločno odklanjali ustanovitev deželnega šolskega zaloga. Klerikalna slovenska stranka ni imela pravega poguma s celo močjo se zavzeti zanj. S potrebno energijo bi se bilo dalo to izsiliti, in mislim, da bi se bil dal italijanski zastopnik učiteljstva, poslanec Falconer, s primerno akcijo končno pridobiti za glasovanje za deželni šolski zalog.

V zasedanju 1904. se slovenskim poslancem ne more očitati, da niso storili vse mogoče, da se spravi zakon v veljavo. Napredna frakcija, zastopana po meni, je zahtevala ustanovitev deželnega šolskega zaloga, bila je pa ne glede na to za brezpogojen sprejem zakona in voljna glasovati za vsak predlog, ki bi sankcijo zakona omogočil. Pri dotični seji sem stvarno predložil ves ekonomičen položaj Goriške in mesta Gorice. S številkami sem dokazal in to na podlagi podatkov, katere je zbralo deželno računovodstvo, da je žalostnega finančnega položaja kriva mestna uprava sama in da deželno zastopstvo ne bo nikdar protivno pomagati mestu pri sanaciji mestnih financ, ako se nasprotno kaže solidarna volja urediti deželne potrebščine po zahtevah zdravega financiranja. Dokazal sem tudi s številkami, da bi pomenilo sprejetje deželnega šolskega zaloga znatno olajšavo za celo Furlanijo in za vse slovenske okraje in da bi se le pri mestu moralo preskrbeti nov vir dohodkov, da se preveč ne obremeni hišnih posestnikov, kar pa bi se dalo brez drugega storiti s posebnim zakonom.

Tukaj si dovoljujem le na kratko navajati nekoliko glavnih števil. Izboljšanje učiteljskih plač po predloženem načrtu bi zahtevalo povišanje troškov za Furlanijo in mesto goriško 60.000 kron, za slovenske okraje pa 53.000 kron. Ker pa so bili mesto goriško in nekateri okraji že poprej potom personalnih doklad učiteljstvu začasno izboljšali nekatere dohodke, bi znašala višja dejanska potrebščina skupaj le 106.700 kron.

Opozarjal sem, da je italijanska stran na boljšem pri pokojninskem zalogu, in sicer približno za znesek 10.000 K. Italijanska stranka dobiva namreč iz normalnega šolskega zaloga 10.058 kron, slovenski okraji pa le 3090 kron. Na globah zaradi šolskih zamud se je izterjalo v slovenskih okrajih 2202 kroni, dočim je dal furlanski okraj le 79 kron 50 vinarjev.

Ker bije italijanska stranka posebno na večjo davčno moč mesta Gorice in Furlanije, sem opozarjal, da znaša davčni odbitek za italijansko stran 133.000 kron, dočim za slovensko stran le 30.000 kron. Navidezno znaša predpisani izravni davek za Gorico in gradiščanske okraje 1.079.400 K, za slovenske pa 511.300 K. Ako se pa jemlje v poštev navedeni odbitek, ako se izloči iz gradiščanskega glavarstva 6 slovenskih občin, potem postane razmerje v toliko drugačno, da je italijanska davčna moč na predpisanih izravnih davkih le 831.000 K, slovenska pa 596.000 K, ne glede na to, da je pri tem popolnoma izključena davčna moč Slovencev v Gorici in prišteti davek tujih akcijskih društev, zaradi česar znaša dejanska davčna moč obeh narodnosti na izravnih davkih gotovo le pol in pol. Še do večje razlike se pride, ako se ozira na dohodke iz posrednih davkov.

Vsa premoč Italijanov pri posrednih davkih izvira iz dohodkov v mestu. Užitinno pa plača konsument. Ogromen del konsuma, katerega reprezentuje mesto goriško, pade na rovaš slovenskega konsumenta. Zakaj Gorica je središče

slovenskega ekonomičnega življenja, in mesto goriško živi ob ekonomični moči soške in vipavske doline in Brd, ter skoraj ne dobiva krajcarja iz Furlanije. — Vsi stvarni razlogi niso bili v stanu premakniti italijanske stranke. Zastopnik učiteljstva g. Falconer je bil le toliko omajan, da je moral končno naivno priznati, da je zanj merodajno le polno zaupanje v predsednika italijanskega kluba dra. Maranija in da se on zanaša, da bo ta tudi znal izposlovati najvišjo sankcijo glede po Italijanih predlaganega pokritja. Slovenski poslanci so sklenili, da glasujejo v prvi vrsti za deželni šolski zalog, v drugi vrsti za posredovalni predlog dra. Gregorčiča, ki se glasi: »Naj se vsota 250.000 K, katero prispeva deželni zalog okrajnim šolskim zalogom, poviša na 400.000 K po prejšnjem razmerju.« Jaz pa sem preciziral poseben predlog, naj bi se člen II. glede pokritja glasil tako-le: »Potrebščine, nastale vsled tega zakona, kolikor presegajo dosedanje potrebščine, se imajo pokriti na isti način in v istem razmerju s prispevki iz deželnega zaloga, kakor dosedaj z vsoto 250.000 K. V posebno pokritje prispevkov iz deželnega zaloga se bodo nalagale posebne davščine, to je doklade 20% na užitnino vina, mošta, mesa in samostojno davščino od vsakega hl potočenega piva 1 K 70 v.« Po tem predlogu bi bila mesto goriško in Furlanija mnogo na boljsem kakor dotlej in ker plača pretežno užitnino slovenski konsument, bi dejansko tudi iz narodno-ekonomičnega stališča ne smelo biti nikakega ugovora od italijanske strani.

Predlogi slovenskih poslancev so se vsi odklonili z 11 italijanskimi glasovi, dasi sem poudarjal, da nikakor ne more zdrava finančna uprava privoliti v pokritje šolskih potrebščin po samostojnih dokladah na užitnini potom posameznih šolskih okrajev in ne cele dežele. Način pokritja kakor ga predlagajo Italijani, je najneracionalnejši in bije prav v obraz zdravemu finančnemu gospodarstvu.

Izrekel sem javno v seji, da so Italijani s tem pokazali, da jim ni za sprejetje zakona, ker mora biti vsak deželni poslanec prepričan, da vlada takega načina pokritja ne more sprejeti. To sem še posebno poudarjal v zasedanju 1903. in 1904., da sem stavil od leta do leta italijansko večino pred alternativo, ali podati se ali pa spoznavati, da delajo na to, da se zakon ne sprejme. Energičen nastop učiteljstva pa mi je bil porok, da si bo izbralo učiteljstvo potom javnih nastopov pridobiti pri volilcih toliko zaslombe, da bodo morali zastopniki odgovarjati za svoje postopanje.

In dejanski so bili vsi koraki deželnega odbora pridobiti potom prošnji najvišjo sankcijo za predlagano pokritje zama. To se je moralo pa že a priori vedeti, ako se je trezno računilo.

Pred pričetkom letošnjega zasedanja sta bili glede učiteljskega predloga obedve stranki italijanska in slovenska prepričani, da se mora zakon sprejeti in obenem primerno pokritje. Kako, tega si nobena stranka ni bila prav v svesti.

Nastop učiteljev je narastel toliko in je postal tako energičen, da so bili vsi poslanci prepričani, da se ta zakon mora uveljaviti. Kako pa priti do pokritja, ne da bi bili gospodje poslanci v nasprotju s stališčem l. 1903. in 1904., pa je bila dilema.

Iz te zagate je rešil deželni zbor tržaški namestnik knez Hohenlohe. Ta je bil obljubil učiteljstvu, da se zanj zavzame ter se je tudi izrekel, da bo delal na to, da vlada dovoli posebno davščino v pokritje večje potrebščine za učiteljske plače. To je zastopnik vlade pri zasedanju tudi jasno in ne-

dvomljivo naznanil, rekoč, da bo vlada dovolila v to svrhu 10 % na užitnino vina in mesa in 4 krone na vsak hl podrobno potočenega piva. Človek bi mislil, da poslanci odkritosrčno in drage volje sežejo po tem izhodu in sprejmejo vladno obljubo brez vsakega pridržka. No, žal! Moral sem zopet izjaviti v deželni zbor, da način, kako se hoče pokriti večje potrebščine, ne odgovarja intencijam vlade in da so dotični člani glede pokritja koncipirani tako, da vlada zopet ne bo mogla potrditi zakona. In tako je tudi. Ako vlada vzdrži izjavo deželnega glavarja grofa Attemsja, potem ne more zakona sankcionirati, ker manjka zopet pokritje; ali pa bi se morala vlada vdati sklepu deželnega zbora, da s tem ne zavleče rešitve učiteljskega vprašanja zopet za celo leto ter bo morala privoliti ne v 10 %, ampak 20 % povišek na užitnino vina in mesa in 4 krone na vsak hl piva. Torej: ako vlada dovoli le 10 % povišek na užitnino vina in mesa in 4 K na vsak hl piva, potem pride zakon zopet nazaj in le tedaj, ako se posreči učitelstvu ali pa poslancem na Dunaju pridobiti vlado za 20 % povišek, so pokrite potrebščine za učiteljske plače in ostane še precejšnja korist deželnemu zalogu za ostale deželne potrebščine.

Po mojem mnenju je postopanje deželnega zbora v tem oziru neodkritosrčno, ker je ta izrazil obljubo vlade tudi na korist deželnemu zalogu, dasi je bila obljuba vlade namenjena le učitelstvu.

Italijanski poslanci so si v svesti prekerne položaja. Res je, da je dr. Marani v javni seji zaradi mojega predloga izjavil, da so bili italijanski poslanci prvotno za način pokritja, kakor sem ga predlagal jaz v javni seji, da pa je bil dr. Gregorčič in z njim vsi slovenski poslanci za način pokritja, kakor ga je pozneje predlagal šolski in finančni odsek. Ta izjava dr. Maranija pa nikakor ne krije italijanskih poslancev, ampak še veliko bolj poudarja njih neodkritosrčnost. Ako je italijanska stranka dvomila o pravilnosti pokritja, kakor se je zanj zavzemal dr. Gregorčič in drugi, je morala ona na ime večine ali že v odseku vztrajati pri lastnih nazorih ali je pa morala v javni seji pristati na moj predlog, ki bi se bil sprejel z 12 proti 9 glasovom. Zato pravim, da so si italijanski poslanci v svesti neugodnega položaja in so tudi njih državni poslanci intervenirali pri finančnem ministrstvu, da bi se dosegla privolitev vlade v 20 % povišek na užitnino vina in mesa. Končno prihajam do odločilne točke. — Zastopnik finančnega ministrstva je baje izjavil, da bo težko privoliti v tako visok odstotek že itak previsokega davka na užitnino na Goriškem, da pa je odvisno vse od tega, kako stališče zavzema namestnik tržaški.

Kakor sem se ves čas, odkar je učiteljsko vprašanje v deželnem zboru, zavzemal brez pridržka za izboljšanje učiteljskih plač, tako tudi danes iskreno svetujem učitelstvu, naj solidarno nastopi in kakor dosedaj po deputaciji namestniku pojasni položaj in izposluje njegovo pomoč. Deželne finance goriške itak kriče po povišanju davčnih dohodkov, in po otvoritvi deželnega zavoda za umobolne bi vlada itak morala privoliti v povišanje doklad. Ako se v prehodni dobi deželni zalog ukoristi 10 % doklad na užitnino, da bolj zdrži ravnotežje, potem ne more biti tako resnega razloga za vlado, da zakon zopet vrne za celo leto nazaj. Ne dvomim, da c. kr. namestništvo v Trstu ne odtegne učitelstvu svoje pomoči in da tako končno pridemo do rešitve tega vprašanja.

Pristavek: Po sklepu tega članka sem zvedel na kompetentnem mestu, da se je namestnik osebno zavzel za povišanje doklad na užitnino na 20 % in je storil na Dunaju

odločilne korake ter je zagotovljena torej končna rešitev tega vprašanja. Učitelstvo stori svojo dolžnost, ako se zahvali za ugoden izid namestniku v Trstu — učitelstvo pa naj to stori z zavestjo, da si je uspeh priborilo v bistvu samo po trdem boju, s svojo odločnostjo in organizacijo. Kadar pa pride do četudi skromnega izboljšanja materialnega položaja, naj ne pozablja, »da je učitelj kvas, ki mora dvigniti ljudsko maso«.

Dr. H. Tuma.

Iz naše organizacije.

Kranjsko.

Slovenska Šolska Matica. V imenu »Slovenske Šolske Matice« bo predaval na »večeru za starše«, ki ga priredi »Splošno slovensko žensko društvo« v sredo, dne 27. decembra 1905, ob 1/2 8. uri zvečer v »Mestnem domu«, v Ljubljani g. ravnatelj Henrik Schreiner »o otroških igrah v domači hiši«. Predavatelj bo odgovarjal tudi na slučajna vprašanja. — Ker so drugi dan učiteljska zborovanja, je pričakovati obile udeležbe tudi iz učiteljskih krogov.

Društvo slovenskih učiteljic zboruje dne 29. decembra ob 10. uri dopoldne v slovenski 8razrednici pri Sv. Jakobu v Ljubljani. — Na dnevnem redu je razgovor o regulaciji plač in podpisovanje peticije na deželni zbor za izboljšanje gmotnega stanja učiteljic. — Vse učiteljice, članice in nečlanice, vabi odbor.

Pedagoško društvo v Krškem je odkrilo 19. novembra t. l. nagrobni spominek Ignaciju Rozmanu, nadučitelju v Vel. Podlogu pri Leskovcu na Dolenjskem — Za svojega predsednika je izvolilo g. Josipa Brinarja, strokovnega učitelja na meščanski šoli v Krškem.

Učiteljsko društvo kočevskega okraja^{*)} je zborovalo dne 14. t. m., da se domenijo člani med drugim tudi o članku »Na delo!« v našem »Tovarišu«. Pri tem je prišlo tudi do članka »Kje dobiti denarja?« Društveniki se prav nič ne strinjajo z odgovorom g. Lapajnete, posebno ne z odstavkom, v katerem piše o postranskih zasluškah Čule so se ostre besede o njegovi izjavi. Uredništvo ga gotovo ni vprašalo, kje naj dobi učitelj postranskih zaslužkov, da prebije svojo mizerijo. Nerazumljivo nam je, kar piše g. Lapajne o naših uradnih urah. Milo se mora storiti učitelju, ki izgublja zdravje v šoli. Javnost je čula, kaj piše učitelj o svojem delu, potem je boritev brezpomembna, da bi bili plačani liki uradniki zadnjih treh plač. razredov. Ti pa, dragi sotrpini in zvesta sotrpinka, porablaj ves prosti čas, ki ga imaš v izobilju po trditvi g. Lapajnete, da si boš hitel iskat postranskih zaslužkov, da te ne vzame vrag! Pri zborovanju so se čule še bolj ostre obsodbe. Borimo se za plačilo za naše delo, mi se nočemo pehati za postranskimi zasluškami, ker ne dobimo takih, ki bi bili stanu primerni, razen instrukcij in poučevanja v obrtno-nadaljevalni šoli. Naš »Tovariš« se zavzema za neodvisnost učiteljskega stanu, a g. Lapajne je našel slučaje, ki spravijo učitelja v tako odvisnost, da ne sme nikjer odpreti ust.

Književnost in umetnost.

Telovadba. Spisal Fr. Brunet. Prva izdaja te knjige bo kmalu pošla. Gosp. pisatelj namerava pripraviti drugo izdajo, ki naj bi izšla pred početkom prihodnjega šolskega leta. — Tovariši, ki jim je na srcu napredek telovadbe, naj pošljejo na gospoda Fr. Bruneta, c. kr. profesorja v Ljubljani, svoje nasvete, v čem bi se dala knjiga izboljšati. Umestni bi bili odgovori na ta-le vprašanja: 1. Kaj naj se v knjigi izpusti? 2. Kaj bi se naj dodalo? 3. Kaj se naj popravi in izboljša in kako?

^{*)} Priobčujemo ta dopis na izrečno željo g. poročevalca. Obenem opozarjamo na zagovor g. Lapajnete.

Uredn.